

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
ANTRASIS SKYRIUS
BYLA BAŠKIENĖ PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 11529/04)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2007 m. liepos 24 d.

Byloje Baškienė prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius) posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės F. TULKENS,
teisėjų A. B. BAKA,
I. CABRAL BARRETO,
V. ZAGREBELSKY,
A. MULARONI,
D. JOČIENĖS,
D. POPOVIĆ
ir *skyriaus kanclerės* S. DOLLÉ,

po svarstymo uždarame posėdyje 2007 m. liepos 3 dieną

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietė Aldona Baškienė, kuri Teismui pateikė pareiškimą (Nr. 11529/04) prieš Lietuvos Respubliką pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencija) 34 straipsnį.

2. 3.* Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

4. Pareiškėja teigė, kad pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnį ji neturėjo teisės į teismą, nes po ilgai trukusio proceso nebuvo priimtas sprendimas dėl jos civilinio ieškinio. Ji taip pat skundėsi, kad buvo pažeistas „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimas.

5. 2006 m. birželio 15 d. Teismas nusprendė perduoti pareiškimą Vyriausybei. Taikydamas Konvencijos 29 straipsnio 3 dalį Teismas nutarė iš karto spręsti dėl pareiškimo priimtumo ir esmės.

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

* *Pastaba.* Numeracija palikta pagal originalą.

6. Pareiškėja gimė 1952 m. ir gyvena Šiauliuose.

7. Pagal 1995 m. rugsėjo 27 d. teismo nutartimi patvirtintą pareiškėjos ir jos buvusio sutuoktinio taikos sutartį dėl santuokinio turto pasidalijimo, pareiškėjai asmeninės nuosavybės teisėmis atiteko dalis dviejų bendrovių akcijų, priklausiusių jos sutuoktiniui.

8. 1996 m. gegužės 17 d. pareiškėja pareiškė civilinį ieškinį reikalaudama, kad jai būtų priteista vienos iš bendrovių akcijų vertė.

9. 1996 m. rugsėjo 6 d., nagrinėdamas pareiškėjos bylą, Šiaulių miesto apylinkės teismas nustatė tam tikrus nusikaltimų, kuriuos tariamai padarė šios bendrovės direktorius ir vyriausiasis buhalteris, požymius. Konkrečiai jie buvo įtariami svetimo turto iššvaistymu ir sukčiavimu (tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 274 straipsnio 2 dalis ir 275 straipsnio 1 dalis). Teismas nutarė, kad šiomis aplinkybėmis:

„neįmanoma nustatyti ieškinio kainos; todėl [pareiškėjos] civilinis ieškinys perduotinas nagrinėti baudžiamojoje byloje.“

10. 1996 m. spalio 10 d. pareiškėja buvo pripažinta nukentėjusiaja šioje baudžiamojoje byloje.

11. 1996 m. lapkričio 18 d. ji buvo pripažinta civiline ieškove šioje baudžiamojoje byloje.

12. 1997 m. sausio 20 d. kelios baudžiamosios bylos, iškeltos bendrovės direktoriui, buvo sujungtos į vieną.

13. 1997 m. birželio 25 d. buvo paskirta ekspertizė. Ji buvo užbaigta 1997 m. spalio 17 d.

14. Nenustatytu metu pareiškėja pareikalavo iškelti baudžiamąją bylą direktoriui ir kitiems bendrovių darbuotojams, teigdama, kad jie suklastojo pažymas apie jos buvusiam sutuoktiniui priklausiusių akcijų skaičių ir vertę. 1997 m. gruodžio 5 d. prokuratūra atmetė pareiškėjos prašymą.

15. 1998 m. sausio 13 d. buvo patvirtinta kaltinamoji išvada bendrovių direktoriui ir kitiems trims kaltinamiesiems. Pirminiai kaltinimai svetimo turto iššvaistymu ir sukčiavimu buvo papildyti kaltinimais dokumentų klastojimu bei aplaidžiu buhalterinės apskaitos tvarkymu (atitinkamai tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 207 straipsnio 1 dalis ir 322 straipsnis).

16. 1998 m. vasario 17 d. kaltinamieji buvo atiduoti teismui.

17. Teismo posėdžiai, numatyti 1998 m. balandžio 7 d. ir gegužės 18 d., atidėti teisiųjų prašymu.

18. 1998 m. birželio 18 d. teismas paskyrė dar vieną ekspertizę. Ji buvo užbaigta 1999 m. gruodžio 29 d.

19. 2000 m. kovo 27 d. ir birželio 12 d. teismo posėdžiai buvo atidėti dėl teisiųjų ligos.

20. 2000 m. rugsėjo 6 ir 7 d., spalio 25 d., lapkričio 27 d., gruodžio 14 d. ir 2001 m. sausio 23 d. teismo posėdžiai iš dalies atidėti dėl to, kad neatvyko kai kurie liudytojai. Teismas apklausė atvykusius liudytojus ir į kitą posėdį nurodė atvesdinti neatvykusius liudytojus.

21. 2001 m. vasario 21 d. teismo posėdis buvo atidėtas dėl teisėjo ligos.

22. 2001 m. gegužės 27 d. teismo posėdis vėl buvo atidėtas dėl to, kad neatvyko kai kurie liudytojai.

23. 2001 m. gegužės 30 d. teismo posėdis vėl buvo atidėtas, nes dėl ligos neatvyko vienas teisiųjų.

24. 2001 m. birželio 27 d. prokuratūros prašymu buvo paskirta dar viena ekspertizė.

25. 2001 m. spalio 4 d. rašte prokuratūrai Šiaulių miesto apylinkės teismas pabrėžė, kad procesas užsitęsė pernelyg ilgai dėl netinkamo ikiteisminio tyrimo.

26. 2002 m. sausio 29 d. Šiaulių miesto apylinkės teismas nusprendė pareiškėją išbraukti iš civilinių ieškovų sąrašo. Pareiškėja ginčijo šį sprendimą, bet teismai nepatenkino jos skundų, teigdami, kad įstatymuose nenumatyta galimybė skusti tokį sprendimą.

27. 2002 m. vasario 18 d. Šiaulių miesto apylinkės teismas pripažino teisiamuosius kaltais.

28. 2002 m. gegužės 28 d. raštu Aukščiausiasis Teismas nurodė pareiškėjai, kad ši turėtų skusti 2002 m. vasario 18 d. nuosprendį.

29. 2002 m. liepos 1 d. pareiškėja paprašė atnaujinti skundo dėl jos išbraukimo iš civilinių ieškovų sąrašo pateikimo terminą.

30. 2002 m. birželio 11 d. Šiaulių miesto apylinkės teismas patenkino jos prašymą. Konstatuota, kad teismai suklydo, pasakydami, kad įstatymai nenumato galimybės skusti tokius sprendimus.

31. 2002 m. birželio 19 d. pareiškėja pateikė skundą, kuriame ginčijo 2002 m. sausio 29 d. sprendimą ir 2002 m. vasario 18 d. nuosprendį.

32. 2002 m. liepos 5 d. Šiaulių miesto apylinkės teismas atsisakė priimti pareiškėjos skundą. Teismas pabrėžė, kad pareiškėja nėra proceso dalyvė, todėl neturi teisės skusti 2002 m. vasario 18 d. nuosprendžio. Be to, teismas nusprendė, kad pareiškėja praleido apskundimo terminą be svarbios priežasties.

33. Tą pačią dieną pareiškėja apskundė šį teismo sprendimą.

34. 2002 m. liepos 25 d. Šiaulių apygardos teismas patenkino pareiškėjos skundą. Teismas atnaujino terminą skundui dėl 2002 m. vasario 18 d. nuosprendžio paduoti. Buvo pabrėžta *inter alia*, kad teismai, atsisakydami priimti pareiškėjos skundą, nepagrįstai apribojo jos teises.

35. 2002 m. rugpjūčio 2 d. Šiaulių apygardos teismas panaikino 2002 m. sausio 29 d. sprendimą, pagal kurį pareiškėja prarado civilinės ieškovės statusą. Buvo pabrėžta, kad ginčijamas sprendimas pažeidė pareiškėjos teises. 2002 m. vasario 18 d. nuosprendis taip pat buvo panaikintas, o byla buvo grąžinta nagrinėti iš naujo.

36. Teismo posėdis, paskirtas 2002 m. spalio 8 d., buvo atidėtas, nes neatvyko vienas teisiųjų, kai kurie liudytojai ir gynėjas.

37. 2002 m. lapkričio 11 d. teismo posėdis vėl buvo atidėtas dėl to, kad apie posėdį nepranešta vienam teisiųjų.

38. Pagal pareiškėjos skundą dėl Šiaulių miesto apylinkės teismo veiksmų Šiaulių apygardos teismas atliko patikrinimą. 2002 m. lapkričio 27 d. raštu Šiaulių apygardos teismas informavo pareiškėją, kad Šiaulių miesto apylinkės teismas nesiėmė visų reikiamų priemonių greitam procesui užtikrinti.

39. 2003 m. sausio 3 d. Šiaulių miesto apylinkės teismas priėmė nuosprendį, pripažindamas teisiuosius kaltais dėl dokumentų klastojimo ir aplaidaus buhalterinės apskaitos tvarkymo, tačiau išteisino dėl pirminių kaltinimų svetimo turto iššvaistymu ir sukčiavimu.

40. Tuo pačiu nuosprendžiu teismas nusprendė pareiškėjos civilinį ieškinį „palikti nenagrinėtą“. Teismas pabrėžė, kad teisiameji nebuvo nei kaltinami, nei teisiami už nusikaltimus, galėjusius padaryti žalą pareiškėjos kaip akcininkės interesams. Jis paaiškino, kad pareiškėjai kaip akcininkei nepriklausė jokia uždarnosios akcinės bendrovės turto dalis. Tik šios bendrovės likvidavimo metu, atsiskaitant su buvusiais akcininkais, pareiškėja būtų įgijusi teisę į bendrovės turtą. Jis pabrėžė, kad pareiškėja turėjo galimybę skustis civilinio proceso tvarka. Teismas nusprendė, kad „pareiškėja šioje byloje nelaikytina nukentėjusiąja ir civiline ieškove“.

41. Pareiškėja pateikė apeliacinį skundą, kuriame teigė, kad patyrė didžiulę materialinę ir moralinę žalą, ypatingai dėl to, kad bylos nagrinėjimas užsitęsė beveik septynerius metus. Ji pakartotinai teigė, kad baudžiamoji byla iškelta jos civilinio ieškinio pagrindu ir kad ji buvo pripažinta nukentėjusiąja ir civiline ieškove.

42. 2003 m. kovo 12 d. Šiaulių apygardos teismas atmetė pareiškėjos apeliacinį skundą. Teismas pažymėjo:

„Nukentėjusioji Baškienė dalyvavo teisminiame bylos nagrinėjime per visą bylos nagrinėjimo laiką; turėjo galimybę [*inter alia*] pareikšti civilinį ieškinį, pateikti įrodymus dėl jo pagrįstumo ir dydžio. Tačiau <...> civilinio ieškinio pareiškimas pats savaime negali suponuoti teismui pareigos privalomai ieškinį patenkinti. <...> Pirmosios instancijos teismas pagrįstai nurodęs, kad nukentėjusiajai teisė į bendrovės turto dalį už jai priklausančias akcijas atsiranda tik esant sąlygoms, nurodytoms Akcinių bendrovių įstatyme, jos reikalavimo nepatenkino, nurodęs, kad ji savo kaip akcininkės pažeistas turtines ir neturtines teises gali ginti civilinio proceso įstatymo nustatyta tvarka. <...>

Priimdamas <...> nuosprendį, teismas privalo išspręsti civilinio ieškinio klausimą. Patenkinti civilinį ieškinį galima tik [priėmus apkaltinamąjį teismo nuosprendį], ir tik tuomet, kai teismas prieina išvadą, kad

civiliniam ieškovui padaryta materialinės žalos ir tarp šios atsiradusios žalos ir nusikaltimo, kurį padarė kaltu pripažintas nuteistasis, yra priežastinis ryšys. <...>

Nė vienam iš kaltinamųjų nebuvo pateikti kaltinimai nusikalstama veika, kuria galėjo būti padaryta žala [pareiškėjai]. <...>

Ar buvo pažeistos [pareiškėjos] kaip akcijų turėtojos nuosavybės teisės – nėra šios baudžiamosios bylos nagrinėjimo objektas. Tai civilinės teisės reguliavimo dalykas ir turi būti sprendžiamas tik civilinio proceso įstatymo nustatyta tvarka.“

43. Teismas taip pat pažymėjo, kad bylos nagrinėjimas buvo nepagrįstai ilgas ir tuo buvo pažeistas Baudžiamojo proceso kodekso 18 straipsnis, Konstitucija ir Europos žmogaus teisių konvencija. Tačiau teismas, konstatavęs šį pažeidimo faktą, nusprendė, kad „esamo proceso įstatymo pažeidimo pašalinti šioje bylos nagrinėjimo stadijoje negali“. Tą pačią dieną įsiteisėjo 2003 m. sausio 3 d. nuosprendis.

44. Pareiškėja pateikė kasacinį skundą, kuriame teigė *inter alia*, jog teismai nepateikė teisiamesiems papildomų kaltinimų klastojimu, dėl ko būtų buvęs priimtas apkaltinamasis nuosprendis ir patenkintas pareiškėjos civilinis ieškinys. Pareiškėja taip pat teigė, kad proceso trukmė buvo pernelyg ilga.

45. 2003 m. spalio 7 d. Aukščiausiasis Teismas atmetė pareiškėjos kasacinį skundą. Teismas konstatavo, kad prokuratūra pagrįstai atsisakė kaltinamiesiems pateikti papildomus kaltinimus, nes nenustatė nusikaltimų, kuriuos nurodė pareiškėja, požymių.

46. Dėl pareiškėjos civilinio ieškinio Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad pareiškėjos teisė į tam tikrą akcijų skaičių nebuvo ginčijama. Teismas taip pat nustatė, kad kaltinamųjų išduotose pažymose buvo nurodyti netikslūs ir neatitinkantys bendrovės įstatų duomenys apie pareiškėjai priklausiusių akcijų skaičių ir vertę. Tačiau teismas padarė išvadą, kad tuo nebuvo suvaržytos pareiškėjos kaip akcininkės teisės, padaryta materialinės ar moralinės žalos. Aukščiausiasis Teismas taip pat konstatavo, kad tokiomis aplinkybėmis nebuvo pagrindo pareiškėją pripažinti civiline ieškove.

47. Galiausiai, Aukščiausiasis Teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai dėl proceso trukmės. Tačiau teismas pabrėžė, kad ilga proceso trukmė buvo pagrįstai nepripažinta „esminiu Baudžiamojo proceso kodekso pažeidimu“, nes pripažinus jį esminiu ir panaikinus nuosprendį bylos nagrinėjimas užtruktų dar ilgiau.

48. Pareiškėja naujo civilinio ieškinio nepareiškė.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

49. Konstitucijos 30 straipsnyje nustatyta:

„Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.“

50. Baudžiamojo proceso kodekso (galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d.) 60 straipsnyje numatyta, kad asmuo, kuriam nusikaltimu padaryta fizinės, turtinės ar moralinės žalos, pripažįstamas nukentėjusiuoju. Baudžiamojo proceso kodekso 61 straipsnyje numatyta, kad pilietis, kuris dėl nusikaltimo turėjo materialinės žalos ir pareiškė reikalavimą ją atlyginti, pripažįstamas civiliniu ieškovu. Pagal Kodekso 66 straipsnį asmuo, pareiškęs civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje, turi teisę pareikšti civilinį ieškinį civilinio proceso tvarka.

51. Baudžiamojo proceso kodekso (galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d.) 18 straipsnyje nustatyta, kad bylos privalo būti ištirtos ir išnagrinėtos teisme per kiek įmanoma trumpesnę laiką.

52. Pagal Civilinio kodekso (įsigaliojusio nuo 2001 m. liepos 1 d.) 6.272 straipsnio 1 dalį gali būti pareiškiamas civilinis ieškinys dėl turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar teismo neteisėtų veiksmų baudžiamojoje byloje, atlyginimo. Ši nuostata numato žalos atlyginimą už neteisėtą nuteisimą, neteisėtą sulaikymą, ar suėmimą, neteisėtą procesinės prievartos priemonių pritaikymą ar neteisėtą administracinės nuobaudos paskyrimą. Vadovaujantis vidaus teismų praktika (anksčiausią sprendimą šiuo klausimu priėmė Vilniaus apygardos teismas 2005 m. birželio 7 d.), ši nuostata taip pat suteikia galimybę reikalauti žalos atlyginimo dėl pernelyg ilgo baudžiamojo proceso. Minėtame sprendime Vilniaus apygardos teismas vertino baudžiamojo tyrimo veiksmingumą Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies požiūriu.

53. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. konstatavo:

„<...> asmuo pagal Konstituciją turi teisę reikalauti neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais padarytos žalos atlyginimo ir tada, kai atitinkamas žalos atlyginimo atvejis jokiame įstatyme nėra nurodytas, o teismai, pagal savo kompetenciją sprendžiantys tokias bylas, turi konstitucinius įgaliojimus atitinkamą žalos atlyginimą priteisti, tiesiogiai taikydami Konstituciją <...>, bendruosius teisės principus, vadovaudamiesi *inter alia* protingumo principu ir kt.“

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMO

54. Pareiškėja skundėsi dėl to, kad teismas atsisakė išspręsti jos civilinį ieškinį po beveik septynerius metus ir penkis mėnesius trukusio nagrinėjimo. Ji nurodė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką <...> išnagrinėtų <...> teismas.“

A. Priimtinumas

1. Dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymo

55. Vyriausybė argumentavo, kad klausimai, kuriuos sprendė baudžiamąją bylą nagrinėję teismai, nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nebuvo susiję su pareiškėjos civilinio pobūdžio teisėmis ar pareigomis.

56. Pareiškėja teigė, kad ji siekė apginti savo kaip akcininkės teises pirmiausia pateikdama civilinį ieškinį, o vėliau dalyvaudama kaip civilinė ieškovė baudžiamojoje byloje.

57. Teismas laikosi pozicijos, kad civilinė šalis baudžiamojoje byloje gali reikalauti būti pripažinta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo auka (žr., pvz., *Berger v. France*, no. 48221/99, 2002-12-03). Teismo praktikoje taip pat nustatyta, kad procesai, susiję su akcijų vertės kompensavimu, patenka į 6 straipsnio 1 dalies civilinio pobūdžio aspektą (žr., pvz., *Bakiyevets v. Russia* no. 22892/03, 2006-06-15) Dėl to Teismas spęs, ar konkreti baudžiamoji byla, kurioje pareiškėja dalyvavo kaip civilinė ieškovė, buvo susijusi su jos civilinio pobūdžio teisių ir pareigų klausimo išsprendimu.

58. Teismas pažymi, kad pareiškėja pirmiausia pareiškė civilinį ieškinį siekdama akcijų vertės kompensavimo (žr. 8 punktą pirmiau). Vidaus teismai savo, o ne pareiškėjos, iniciatyva perdavė jos civilinį ieškinį nagrinėti baudžiamojoje byloje, iškeltoje 1996 m. rugsėjo 6 d. (žr. 8 ir 9 punktus pirmiau). Vėliau vidaus teismai pripažino pareiškėją civiline ieškove baudžiamojoje byloje ir išlaikė šią procesinę padėtį – nors ir ne be prieštaravimų – viso proceso metu, t. y. iki galutinės Aukščiausiojo Teismo nutarties priimtos 2003 m. spalio 7 d. (žr. 40–43 ir 46 punktus pirmiau). Šiomis aplinkybėmis ir atsižvelgiant į tai, kad aiškinti ir taikyti vidaus teisę yra pirmiausia vidaus teismų kompetencija, Teismas daro išvadą, kad ginčijamas procesas buvo pakankamai glaudžiai susijęs su pareiškėjos civilinio pobūdžio teisėmis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies požiūriu.

2. Dėl vidaus priemonių panaudojimo

59. Vyriausybė laikėsi pozicijos, kad jei pareiškėja manė, jog proceso trukmė buvo pernelyg ilga, ji galėjo teismui pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo civilinio proceso tvarka pagal Civilinio kodekso, įsigaliojusio 2001 m. liepos 1 d., 6.272 straipsnį. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė nurodo Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 7 d. sprendimą, kuriuo buvusiam įtariamajam pagal šią nuostatą buvo priteistas žalos atlyginimas dėl pernelyg ilgos baudžiamosios bylos trukmės.

60. Be to, Vyriausybė rėmėsi Konstitucinio teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu, kuriame buvo pripažinta, bendroji teisė į žalos, atsiradusios dėl neteisėtų valstybės institucijų veiksmų, atlyginimo, net jei nėra specialaus teisinio pagrindo. Vyriausybė taip pat pakartotinai teigė, kad Konvencija yra tiesiogiai taikoma Lietuvos teisės sistemoje ir kad pareiškėja galėjo tiesiogiai ja remtis.

61. Galiausiai, pasisakydama dėl vidaus teismų sprendimų šioje byloje, Vyriausybė pabrėžė, kad teismai aiškiai pripažino „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimo „pažeidimą“. Taigi pareiškėja turėjo galimybę

reikalauti žalos atlyginimo remdamasi teismų išvadomis. Vyriausybė teigė, kad, atsižvelgiant į tai, jog pareiškėja nepanaudojo nei vieno anksčiau minėtų teisinių būdų, jos skundas yra atmestinas dėl vidaus teisinių gynybos priemonių nepanaudojimo vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 1 dalimi.

62. Pareiškėja nepasisakė šiuo klausimu.

63. Teismas pakartoja, kad skundų pateikimas Teismui yra papildomas nacionalinių žmogaus teisių apsaugos sistemų mechanizmas. Šis subsidiarusis pobūdis įtvirtintas Konvencijos 13 straipsnyje ir 35 straipsnio 1 dalyje (žr. *Scordino v. Italy (No. 1)* [GC], no. 36813/97, § 140, ECHR 2006).

64. Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies taisyklė yra pagrįsta 13 straipsnyje įtvirtinta prielaida (su kuria ji yra glaudžiai susijusi), kad Konvencijoje įtvirtintų asmens teisių pažeidimo atveju yra prieinama veiksminga vidaus teisinės gynybos priemonė (žr. be kitų šaltinių *Scordino*, minėta pirmiau, § 141; taip pat žr. *Kudła v. Poland* [GC], no. 30210/96, § 152, ECHR 2000-XI).

65. Nepaisant to, Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį privalo būti panaudotos tik tos teisinės gynybos priemonės, kurios yra susijusios su tariamais pažeidimais ir tuo pačiu metu yra prieinamos bei pakankamos. Tokios priemonės turi būti prieinamos ne tik teoriškai, bet ir praktiškai (žr. *inter alia Scordino*, minėta anksčiau, § 142; *Vernillo v. France*, 1991-02-20, Series A Nr. 198, 11–12 p., § 27; *Dalia v. France*, 1998-02-19, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I, p. 87–88, § 38; *Mifsud v. France (dec.)* [GC], no. 57220/00, ECHR 2002-VIII).

66. Teismas toliau pažymi, kad įtikinti Teismą, jog teisinės gynybos priemonės buvo veiksmingos, yra Vyriausybės, teigiančios, kad nebuvo panaudotos teisinės gynybos priemonės, pareiga. Be to, ar turėjo būti panaudotos vidaus priemonės, paprastai sprendžiama atsižvelgiant į pareiškimo pateikimo Teismui datą (žr. *Baumann v. France*, no. 33592/96, § 47, 2001-05-21; *Scordino*, minėta pirmiau, § 144; *Grizincic v. Slovenia* no. 26867/02, § 99, 2007-05-03).

67. Šioje byloje Teismas pirmiausia spęs, ar vidaus teismų išvados dėl proceso trukmės laikytinos aiškiu „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimo pažeidimo pripažinimu. Šiuo atžvilgiu Teismui kyla abejonių. Teismas pažymi, kad būtent Aukščiausiasis Teismas nebuvo pasirengęs pernelyg ilgą bylos nagrinėjimą pripažinti vieno iš esminių baudžiamojo proceso elementų pažeidimu. Šiuo atžvilgiu Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad panaikinus žemesniojo teismo nuosprendį bylos nagrinėjimas užtruktų dar ilgiau (žr. 43 ir 47 punktus pirmiau). Netgi manydamas, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas buvo pripažintas, Teismas pastebi, kad vidaus teismai nenurodė galimybės gauti žalos atlyginimą. Dėl to kyla antrasis klausimas, kurį spęs Teismas – ar pareiškėja turėjo kokią nors galimybę gauti žalos atlyginimą.

68. Teismas primena savo išvadą byloje *Simonavičius prieš Lietuvą* (Nr. 37415/02, §§ 32–35, 2006-06-27) ir *Kuvikas prieš Lietuvą* (Nr. 21837/02, §§ 41–45, 2006-06-27), kuriose jis įvertino Vyriausybės nurodytą priemonę – žalos atlyginimo reikalavimą pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį – ir padarė išvadą, kad ji neatitiko „veiksmingumo“ reikalavimo. Be to, Teismas pastebi, kad Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 7 d. sprendime, kurį Vyriausybė nurodė kaip 6.272 straipsnio taikymo pavyzdį, baudžiamosios bylos nagrinėjimo trukmė buvo vertinama Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies, o ne 6 straipsnio 1 dalies požiūriu.

69. Teismas nemato priežasčių šiuo atveju nukrypti nuo savo ankstesnės praktikos. Ypač Teismas primena, kad Vyriausybės siūlyta priemonė grindžiama Civilinio kodekso, įsigaliojusio 2001 m. liepos 1 d., nuostata, tuo tarpu, kai pirmasis atitinkamos vidaus praktikos pavyzdys šiuo atžvilgiu atsirado nuo 2005 m. birželio mėn. Nėra požymių, kad tokia priemonė – netgi teoriškai – buvo prieinama pareiškėjai didžiąją proceso dalį šioje byloje, iškeltoje 1996 m. gegužės 17 d. Be to, nebuvo parodyta, kad naujojo Civilinio kodekso 6.272 straipsnis galėjo būti taikomas atgaline data delsimams iki jo įsigaliojimo (žr. sprendimą *Simonavičiaus* byloje, minėtą pirmiau, *ibid.*).

70. Dėl Vyriausybės argumento, kad pareiškėja galėjo pareikšti ieškinį dėl kompensacijos už laikotarpį nuo 2001 m. liepos 1 d., Teismas pažymi, kad šio pareiškimo pateikimo metu ir iki 2005 m. birželio mėn. nebuvo vidaus teisės ar praktikos, patvirtinančios, kad Civilinio kodekso 6.272 straipsnis galėtų būti teisinės gynybos priemonė pažeidus „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimą. Vyriausybė nepateikė ir jokių vėlesnių (po 2005 m. birželio mėn.) šios nuostatos taikymo pernelyg ilgą proceso trukmės atveju pavyzdžių.

71. Teismas patvirtina savo poziciją, kad įstatymų leidėjui priėmus naują vidaus teisinės gynybos priemonę, Teismas tinkamai atsižvelgs į tokios priemonės reikšmę *inter alia* palikdamas valstybei plačią vertinimo laisvę tvarkyti šiuos klausimus būdu, atitinkančiu jos teisinę sistemą ir tradicijas (žr., pvz., *Scordino*, minėtą pirmiau, § 189).

72. Vis dėlto šio pareiškimo pateikimo metu Lietuvoje to dar nebuvo. Šiuo atžvilgiu yra reikšmingi trys elementai: a) specialios įstatymo nuostatos, numatančios žalos atlyginimo galimybę dėl per ilgo proceso, nebuvimas, b) Civilinio kodekso 6.272 straipsnio, numatančio valstybės deliktinę atsakomybę, bendrasis pobūdis, c) teismų praktikos, patvirtinančios tos nuostatos taikymą bylose dėl per ilgos proceso trukmės, trūkumas.

73. Šiomis aplinkybėmis Teismas ir toliau nėra įsitikinęs, kad galimybė reikalauti žalos atlyginimo dėl pernelyg ilgos proceso trukmės pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį jau – šio pareiškimo pateikimo metu – buvo įgijusi pakankamą teisinį tikrumą, kad būtų privalomas jos panaudojimas pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį (žr. *mutatis mutandis Jakubowska v. Luxembourg* (dec.), no. 41193/02, 2006-09-28; taip pat žr., *a contrario, Charzynski v. Poland* no. 15212/03, § 41, 2005-03-01).

74. Galiausiai, nors Vyriausybė teigė, kad pareiškėja galėjo pareikšti ieškinį, remdamasi bendrais teisės principais, Konstitucija ar Konvencija, ji nepateikė jokių įrodymų, kad parodytų, jog tokia priemonė tikrai galėjo būti sėkminga, ypač iki Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimo.

B. Atitiktis 6 straipsnio 1 daliai

75. Vyriausybės požiūriu, pareiškėjai nebuvo kliūčių pareikšti atskirą civilinį ieškinį netgi baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu. Tačiau Vyriausybė pripažino, kad vidaus institucijos savo iniciatyva iškelė baudžiamąją bylą pareiškėjos 1996 m. gegužės 17 d. pareikšto civilinio ieškinio pagrindu. Dar Vyriausybė teigė, jog vidaus teismai turėjo palikti pareiškėjos ieškinį nenagrinėtą, kadangi baudžiamojo proceso metu buvo nustatyta, kad pareiškėja nepatyrė jokios turtinės ar neturtinės žalos, susijusios su veikomis, dėl kurių teisiai buvo pripažinti kaltais.

76. Pareiškėja pakartojo, kad nors teismai perdavė jos civilinį ieškinį nagrinėti baudžiamojoje byloje, galiausiai jie nepriėmė sprendimo. Be to, vidaus institucijos vilkino baudžiamosios bylos nagrinėjimą bylas prijungdamos ir atskirdamos nuo pagrindinės.

77. Teismas pastebi, kad du tarpusavyje susiję klausimai kyla iš pareiškėjos skundo pagal 6 straipsnio 1 dalį. Teismas mano, kad pirmiausia būtina nustatyti, ar šios bylos aplinkybėmis pareiškėja galėjo pasinaudoti veiksminga teise į teismą. Be to, Teismas nagrinės, ar buvo laikomasi 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimo (žr. *mutatis mutandis Sukhorubchenko v. Russia* no. 69315/01, §§ 41–54, 2005-02-10).

1. Teisė į teismą

78. Teismas pakartoja, kad 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos procesinės garantijos užtikrina kiekvieno asmens teisę, kad jo/jos civilinio pobūdžio klausimą išnagrinės teismas; tokiu būdu užtikrinama „teisė į teismą“, kurios vienas iš elementų yra teisė kreiptis į teismą, t. y. teisė pradėti civilinį procesą teisme (žr. *Golder v. the United Kingdom*, 1975-02-21, Series A no. 18, p. 13–18, §§ 28–36).

79. Teisė pradėti procesą pati savaime neatitinka visų 6 straipsnio 1 dalies reikalavimų. Teismas primena, kad Konvencija siekiama garantuoti ne teorines ar iliuzines, bet realias ir veiksmingas teises. Teisė kreiptis į teismą reiškia ne tik teisę pradėti procesą, bet ir teisę į ginčo „išsprendimą“ teisme. Būtų apgaulinga, jei Susitariančios valstybės vidaus teisinė sistema suteiktų asmeniui galimybę pateikti teismui civilinį ieškinį neužtikrindama, kad teismo proceso metu byla bus galutinai išspręsta. 6 straipsnio 1 dalyje negalėtų būti detalai apibūdintos bylos šalių procesinės garantijos – teisingo, viešo ir greito proceso – neužtikrinus, kad šalių civilinio pobūdžio ginčas bus galutinai išspręstas (žr. *Multiplex v. Croatia* no. 58112/00, § 45, 2003-07-10; *Kutić v. Croatia* no. 48778/99, § 25, ECHR 2002-II; taip pat žr. pirmiau minėtą *Sukhorubchenko*, § 43). Be to, Teismas yra nustatęs teisės į teismą pažeidimą bylose, kuriose procesas žymiai užsitęsė pagal įstatymą (žr. *Multiplex v. Croatia*, minėta pirmiau, §§ 53–55; *Kutić v. Croatia*, minėta pirmiau, §§ 32–33; *Immobiliare Saffi v. Italy* [GC], no. 22774/93, § 70, ECHR 1999-V).

80. Pasisakydamas dėl šios bylos faktų, Teismas primena, kad pareiškėja siekė sprendimo dėl jos kaip akcininkės teisių. 1996 m. gegužės 17 d. ji pateikė civilinį ieškinį, kuris buvo prijungtas prie baudžiamosios bylos, iškeltos pareiškėjos 1996 m. rugsėjo 6 d. civilinio ieškinio pagrindu. 2003 m. sausio 3 d. Šiaulių miesto apylinkės teismas baudžiamojoje byloje priėmė nuosprendį, įsiteisėjusį 2003 m. kovo 12 d., kuriuo pareiškėjos civilinio pobūdžio reikalavimai nebuvo išspręsti ir kurį priėmus pareiškėja neteko „civilinės ieškovės“ statuso šioje baudžiamojoje byloje. Tačiau galutinį sprendimą šiuo klausimu priėmė Aukščiausiasis Teismas 2003 m. spalio 7 d. (žr. 39–42 ir 46 punktus pirmiau). Nuo pareiškėjos civilinio ieškinio pateikimo iki pirmiau minėto sprendimo praėjo beveik septyneri metai ir penki mėnesiai.

81. Teismas pabrėžia keletą šios bylos faktų aspektų: pareiškėjos 1996 m. gegužės 17 d. pateiktas civilinis ieškinys buvo prijungtas prie baudžiamosios bylos nacionalinių teismų iniciatyva, atsižvelgiant į tai, kad jos kaip akcininkės interesai galėjo būti pažeisti tariamomis nusikalstamomis veikomis. Tokiomis aplinkybėmis nebuvo galima pagrįstai tikėtis, kad pareiškėja pateiktų dar vieną civilinį ieškinį atskirai nuo baudžiamosios bylos, prie kurios buvo prijungtas jos pradinis ieškinys. Teismą ypač pribloškė tai, kad pareiškėjai reikėjo laukti beveik septynerius metus ir penkis mėnesius, kol baudžiamąją bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad jos civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje nebus nagrinėjamas (žr. 80 punktą pirmiau). Teismas mano, kad šių aplinkybių bendras padarinys yra tai, kad pareiškėja neteko veiksmingos teisės į teismą.

82. Todėl buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (žr. *mutatis mutandis Sukhorubchenko* cituota pirmiau, §§ 53–54).

2. *Proceso trukmė*

83. Teismas pakartoja, kad praėjo beveik septyneri metai ir penki mėnesiai nuo tos dienos, kai pareiškėja pateikė civilinį ieškinį, iki galutinio sprendimo palikti jos civilinį ieškinį nenagrinėtą; daugiausia buvo delsiama nagrinėjant minėtą baudžiamąją bylą. Atsižvelgiant į tai, kad vidaus teismai pripažino, jog procesas užtruko nepagrįstai ilgai (žr. 42, 43 ir 47 punktus pirmiau), bei į tai, kad Vyriausybė nepateikė įtikinamo paaiškinimo dėl tokio delsimo, Teismas mano, kad „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimo nebuvo laikytasi.

84. Taigi ir šiuo aspektu buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

II. DĖL KITŲ KONVENCIJOS PAŽEIDIMŲ

85. Remdamasi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi pareiškėja skundėsi, kad teismai buvo šališki, suklydo dėl faktų ir teisės, neišnagrinėjo visų bylų reikšmingų įrodymų bei tinkamai nepagrindė savo sprendimų. Ji taip pat skundėsi dėl prokuratūros atsisakymo kaltinamiesiems pateikti papildomus kaltinimus.

86. Pareiškėja taip pat skundėsi, kad nebuvo veiksmingos teisinės gynybos priemonės, kuria ji būtų galėjusi pasinaudoti ginčydama pernelyg ilgą jos civilinio ieškinio nagrinėjimo trukmę. Ji rėmėsi Konvencijos 13 straipsniu, kuriame nustatyta:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.“

87. Galiausiai pareiškėja skundėsi, kad jos nuosavybės teisės buvo pažeistos, kadangi po užsitęsusio proceso teismai atsisakė nagrinėti jos civilinį ieškinį. Ji rėmėsi 1 Protokolo 1 straipsniu, kuriame nustatyta:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš niekieno negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tikta įstatymo numatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.“

Tačiau ankstesnės nuostatos jokiū būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba, kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.“

88. Atsižvelgdamas į tai, kad pripažintas pareiškėjos teisės į teismą ir „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimo pažeidimas, Teismas nemano esant reikalinga atskirai nagrinėti kitų pareiškėjos skundų.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

89. Konvencijos 41 straipsnis nustato:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukščiausios Susitariančios šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

90. Pareiškėja reikalavo 1 811 035 Lietuvos litų (apie 524 532 eurų) kompensacijos patirtai turtinei žalai ir 800 000 Lietuvos litų (apie 231 704 eurų) neturtinei žalai atlyginti.

91. Vyriausybė šiuos reikalavimus laikė nepagrįstais ir pernelyg dideliais.

92. Teismas neįžvelgia jokio priežastinio ryšio tarp nustatyto pažeidimo ir pareiškėjos reikalaujamos turtinės žalos. Dėl to šio reikalavimo Teismas netenkina. Tačiau Teismas mano, kad pareiškėja patyrė tam tikrą neturtinę žalą dėl jos teisių pažeidimo, kurios vien Teismo pažeidimo konstatavimas negali kompensuoti. Nepaisant to, reikalaujama suma yra pernelyg didelė. Vertindamas teisingumo pagrindais, kaip reikalaujama pagal Konvencijos 41 straipsnį, Teismas šiuo pagrindu priteisia pareiškėjai 5000 eurų.

B. Kaštai ir išlaidos

93. Pareiškėja nereikalavo padengti bylinėjimosi kaštų ir išlaidų, todėl šiuo pagrindu nieko nepriteisiama.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

94. Teismas mano, kad palūkanos nevykdant įsipareigojimų turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

1. *Skelbia*, skundus dėl teisės į teismą ir pernelyg ilgos proceso trukmės priimtinais ir nutaria, kad nėra būtina atskirai nagrinėti likusią pareiškimo dalį;

2. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis dėl veiksmingos teisės į teismą nebuvimo;

3. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis dėl pernelyg ilgos proceso trukmės;

4. *Nustato*:

a) kad per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjai 5000 eurų (penkis tūkstančius eurų) neturtinei žalai atlyginti bei bet koki mokesť, kuris gali būti taikomas šiai sumai, kurie turi būti konvertuoti į valstybės atsakovės valiutą pagal sprendimo įvykdymo dienos kursą;

b) nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo per įsipareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus;

5. *Atmeta* kitus pareiškėjos reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2007 m. liepos 24 d. vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

S. DOLLÉ
Kanclerė

F. TULKENS
Pirmininkė